

Vlaams
Parlement

ingediend op **1640** (2017-2018) – Nr. 1
22 juni 2018 (2017-2018)

Verslag van de hoorzitting en gedachtewisseling

namens de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening,
Energie en Dierenwelzijn
uitgebracht door Gwenny De Vroe en Bart Caron

over de doorlichting van de slachthuizen

Samenstelling van de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn:

Voorzitter: Tinne Rombouts.

Vaste leden:

Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Bart Nevens, Axel Ronse, Ludo Van Campenhout, Wilfried Vandaele;
Robrecht Bothuyne, Lode Ceyssens, Tinne Rombouts, Valerie Taeldeman;
Gweny De Vroe, Lydia Peeters;
Rob Beenders, Bruno Tobback;
Johan Danen.

Plaatsvervangers:

Jelle Engelbosch, Sofie Joosen, Jos Lantmeeters, Jan Peumans, Grete Remen, Sabine Vermeulen;
Sonja Claes, Jos De Meyer, Bart Dochy, Orry Van de Wauwer;
Mathias De Clercq, Willem-Frederik Schiltz;
Bert Moyaers, Els Robeyns;
Elisabeth Meuleman.

Toegevoegde leden:

Stefaan Sintobin;
Hermes Sanctorum-Vandevoorde.

INHOUD

1. Toelichting namens FEBEV	4
1.1. Over FEBEV	4
1.2. Convenant Dierenwelzijn	5
1.3. Externe doorlichting door de Werkgroep Dier & Welzijn	7
1.4. Controles dienst Dierenwelzijn 2017	11
1.5. Ervaringen vanuit het werkveld	11
1.6. Conclusies	11
2. Tussenkomst van minister Ben Weyts	12
3. Vragen en opmerkingen van de leden	14
3.1. Tussenkomst van Hermes Sanctorum-Vandevoorde	14
3.2. Tussenkomst van Jelle Engelbosch	15
3.3. Tussenkomst van Gwenny De Vroe	16
3.4. Tussenkomst van Bart Caron	16
3.5. Tussenkomst van Bart Dochy	17
3.6. Tussenkomst van Tinne Rombouts	17
4. Antwoorden	18
4.1. Antwoorden van minister Ben Weyts	18
4.2. Antwoorden namens FEBEV	19
4.3. Aanvullende vraag en antwoord	21
Gebruikte afkortingen	22
Bijlagen: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn hield op 6 juni 2018 een hoorzitting en een gedachtewisseling over de doorlichting van de slachthuizen door de onderzoeksgroep Dier & Welzijn van de KU Leuven. Deze doorlichting vloeide voort uit het convenant dat op 10 april 2017 tussen minister Ben Weyts en FEBEV werd afgesloten en dit na een reeks incidenten in de slachthuizen. Zie in dit kader onder meer de interpellatie van 29 maart 2017 van Bart Caron aan minister Ben Weyts over de mishandeling van varkens in een slachthuis in Tielt (*Interpellaties* VI.Parl. 2016-17, nr. 26) en de actuele vragen van Bart Caron en Hermes Sanctorum-Vandevoorde aan minister Ben Weyts in de plenaire vergadering van 19 april 2017 over respectievelijk de heropening van het slachthuis in Tielt en de nood aan structurele maatregelen tegen dierenmishandeling in slachthuizen en over de opvolging van de wanpraktijken in het slachthuis van Tielt en bij uitbreiding de doorlichting van alle Vlaamse slachthuizen (*Actuele vragen* VI.Parl. 2016-17, nrs. 292 en 293).

De doorlichting werd toegelicht door Michael Gore, gedelegeerd bestuurder FEBEV. Voor het beantwoorden van specifieke vragen waren ook aanwezig: Luk Van Esbroeck (Flanders Meat Group – AWO en kwaliteitsverantwoordelijke), Thomas De Roover De Brauwer (CEO van het Exportslachthuis Tielt) en Els Beda (Exportslachthuis Tielt – AWO en kwaliteitsverantwoordelijke).

Het convenant, het doorlichtingsrapport, de bij de toelichting gebruikte presentatie en het overzicht van de uitvoering van het convenant zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Toelichting namens FEBEV

Michael Gore verontschuldigt vooreerst de onderzoekers die er door omstandigheden niet kunnen zijn, waardoor hij de presentatie van het doorlichtingsrapport voor zijn rekening neemt.

1.1. Over FEBEV

Hij stelt eerst de Federatie van het Belgisch Vlees (FEBEV) voor. Het is een nationale sectorfederatie die ongeveer 90 procent van de slachthuizen, uitsnijderijen en groothandels representeert, dus de handel en verwerking van vlees in zijn rauwe vorm, met uitzondering van gevogelte. De federatie is ongeveer tien jaar actief en heeft honderddertig leden. Het grootste deel van haar leden zijn uitsnijderijen. Bij de slachthuizen zijn er zowel die in hoofdzaak een slachtactiviteit uitoefenen als andere die er activiteiten aan koppelen zoals het uitsnijden of het produceren van vleesbereidingen. Drie vierde van de leden zijn gevestigd in het Vlaamse Gewest, de andere in Wallonië en één bedrijf in Brussel.

De spreker licht eerst de belangenbehartigers van de hele keten toe. De primaire schakel wordt vertegenwoordigd door de landbouworganisaties: het Algemeen Boerensyndicaat, de Boerenbond en de Fédération Wallonne de l'Agriculture. Die treden als Agrofront op om gemeenschappelijke belangen te verdedigen. Voor de eerste schakel van de verwerking treedt FEBEV op, naast de Vereniging van Industriële Pluimveeslachthuizen van België (VIP-België), het Nationaal Verbond van Pluimveeslachthuizen en Vleesuitsnijderijen (NVP) en de relatief kleine Beroepsvereniging voor de Belgische Kalfsvleessector (BVK). Verdere verwerkingsbedrijven worden vertegenwoordigd door de Federatie van de Vleeswarenproducenten (FENAVIAN). Tot slot is er de federatie van de Belgische voedingsindustrie, Fevia. Voornamelijk voor specifieke doeleinden formuleren FEBEV, Fevia, VIP-België en FENAVIAN ook gezamenlijke standpunten.

1.2. Convenant Dierenwelzijn

De mediaheisa heeft de sector aangezet tot een convenant, met afspraken, helder voor de leden en voor de bevoegde diensten. De minister en FEBEV hebben dat in april 2017 ondertekend. Om het gelijk speelveld te verzekeren, is eind vorig jaar ook een gelijklopend convenant ondertekend voor het Waalse landsdeel. Voor Brussel starten de discussies met de staatssecretaris kortelings. De convenanten zijn grotendeels dezelfde. Verschillen zitten bijvoorbeeld in de instanties die gevorderd worden om de doorlichting te doen en om de opleidingen te verzorgen. Er zijn ook verschillen in bevoegdheden waardoor beperkte verschillen zich kunnen voordoen.

Cameratoezicht

Over het al dan niet verplicht maken van cameratoezicht is heel wat te doen op Europees vlak. Volgens het convenant is cameratoezicht aanvullend op de controles. In de eerste plaats zijn werknemers en werkgevers verantwoordelijk voor het verzekeren en controleren van dierenwelzijn. Camera's kunnen daarbij een hulpmiddel zijn. Het beeldmateriaal zal de operator in staat stellen om structurele problemen te capteren alsook het personeel op te leiden, te sensibiliseren en waakzaam te houden. FEBEV engageert er zich toe dat zijn leden camera's plaatsen op strategische locaties, namelijk daar waar de omgang met dieren het meeste risico inhoudt voor dierenwelzijn. De beelden worden slechts een beperkte tijd bijgehouden en ter beschikking gesteld van de bevoegde overheden, in aanwezigheid van een persoon van de betrokken onderneming. De sociale partners zien cameratoezicht niet graag en de discussies daarover lopen nog altijd hoog op. De bevoegde dienst heeft vooralsnog de namen van de contactpersonen die gemachtigd zijn de beelden te zien, nog niet doorgegeven aan het slachthuis. Volgens de privacywetgeving mag slechts een beperkt aantal mensen de beelden zien, daarom is dat in het convenant alvast aan de AWO toegewezen. FEBEV en de bevoegde dienst werken ook samen voorwaarden uit zodat een bedrijf kan bewijzen dat het wel degelijk toezicht houdt via het beeldmateriaal.

Animal Welfare Officer

Een tweede aspect van het convenant behandelt de informatie, de kwalificatie en controlemogelijkheden van de AWO. Volgens het convenant dient hij een staffunctie te bekleden en dus een rechtstreekse communicatielijn te hebben naar de directie van het bedrijf. Dat moet blijken uit het organigram, dat deel uitmaakt van het kwaliteitssysteem. Dat systeem wordt gecontroleerd door externe deskundigen in de voedselveiligheid, dierenwelzijn enzovoort. Elke operator moet ook een autocontrolesysteem hebben, en ook de performantie van dat systeem dient geëvalueerd te worden, waarover dan gerapporteerd wordt aan de directie. Dat om te ondervangen dat, zoals bij de incidenten in maart 2017, het niet duidelijk is of de directie op de hoogte is. De management review dient weer te geven of de prestatie van het bedrijf onder meer op vlak van dierenwelzijn werd geëvalueerd en of dat aanleiding heeft gegeven tot de creatie of bijsturing van bedrijfsdoelstellingen en bijhorende investeringen.

De minister wil dat de functie van AWO erkend wordt, naar analogie met bijvoorbeeld een milieucoördinator. Het is ook belangrijk dat de AWO beschermd wordt van het moment dat hij melding maakt van een inbreuk tot het moment dat die melding afgehandeld is. Allicht werkt de minister al aan een kader daarvoor.

Doorlichting van de sector

Op vraag van de minister staat in het convenant een doorlichting van de volledige sector. Voor FEBEV is het essentieel dat die gekoppeld wordt aan een leercurve en begeleidingstrajecten. De federatie heeft geen bezwaar tegen een doorlichting door de dienst Dierenwelzijn van de Thomas More Hogeschool, ondertussen de onderzoeksgroep Dier & Welzijn, daar die volgens de sector de autoriteit is inzake dierenwelzijn. Samen met de dienst Dierenwelzijn en de Thomas More Hogeschool heeft FEBEV toetsingscriteria bepaald. Die zijn gebaseerd op Engelse standaarden. Omdat die standaarden maar voor een beperkt aantal diersoorten bestaan, moest de werkgroep er bijkomende uitwerken. Dat heeft tijd geveegd. De finale validatie door de dienst Dierenwelzijn gebeurde pas eind augustus, wat verklaart dat de audits pas gestart zijn in september.

Opleiding

Het vierde onderdeel van het convenant gaat over opleiding, vooreerst voor wie een tijdelijke kwalificatie heeft en dus nog niet de volledige opleiding heeft afgerond.

FEBEV engageert zich om met het opleidingsinstituut voor de voedingsindustrie (Alimento), het vroegere Instituut voor de Professionele Vorming van de Voedingsindustrie, de opleidingsfrequentie te verhogen en de tijdelijke kwalificatie te laten afhangen van de opleidingsfrequentie. Eens de meeste bedrijven een AWO hebben, is het ook zaak de beperkte personen die nog extra aangeworven worden, ook tijdig opgeleid te krijgen.

Een wezenlijk onderdeel van het convenant is dat de bevoegde dienst zich samen met FEBEV verbindt tot periodieke opfrustrainingen voor gekwalificeerd personeel. De bedrijven staan momenteel zelf in voor opfrustrainingen voor personen die met levende dieren in aanraking komen. Voor AWO-opleidingen dient er wel nog een kader te worden ontwikkeld zodat nieuwe evoluties op vlak van dierenwelzijn in de trainingen verwerkt worden.

Voorts heeft FEBEV gevraagd om de kwalificaties niet meer voor onbepaalde duur te laten gelden, maar te koppelen aan het volgen van opleidingen.

Namens het FAVV staan de BMO's in voor de ante-mortemkeuring. FEBEV vraagt met aandrang dat ook zij een AWO-opleiding zouden volgen.

Transparantie

Een laatste facet van het convenant is de transparantie. Federaties zijn ertoe gehouden om gidsen op te stellen voor de leden, waarin uitgelegd wordt hoe een kwaliteitssysteem op te zetten en voedselveiligheid te garanderen. FEBEV heeft al jaren een dergelijke sectorgids. De laatste revisie dateert van 2015. De huidige gids integreert reeds de eisen vanuit het FAVV en de Vlaamse dienst Dierenwelzijn, maar houdt geen rekening met de opdeling van de bevoegdheden sinds de regionalisering van dierenwelzijn. Beide toezichtinstanties kijken immers anders naar de onderneming. Momenteel loopt een nieuwe revisie om de verschillende facetten nog beter in functie van de visie van elke toezichtinstanties te belichten. De gids zal in functie van de regionale en federale competenties op vlak van toezicht worden uitgebreid door specifieke bijlagen voor dierenwelzijn en karkaskwalificatie naast voedselveiligheid. Daartoe heeft de federatie duidelijke informatie nodig over de verdeling van de bevoegdheden, de verwachtingen van en de te leveren informatie vanuit de dienst Dierenwelzijn.

Voorts zijn er duidelijke afkeurcriteria nodig, waarmee de spreker bedoelt dat duidelijk moet zijn wat wel en niet aanvaardbaar is bij het aanleveren van de dieren, zodat het commerciële ondergeschikt wordt aan het dierenwelzijn. De bevoegde dienst buigt zich daarover. Begin januari 2018 hebben de organisaties van het ketenoverleg een interprofessioneel akkoord over de transparantie in de keten ondertekend. Een van de elementen daarvan zijn de receptievoorwaarden.

De BMO's controleren in eerste instantie in functie van de voedselveiligheid, maar krijgen de bijkomende taak te waken over het dierenwelzijn. Het is nodig dat zij daar voldoende voor opgeleid worden.

Transporteurs zijn gehouden om elke vijf jaar vijfendertig uren opleiding te volgen. Dierenwelzijn is daar vooralsnog nog geen thema in. Dit hoorde in eerste instantie toe aan de bevoegde dienst om dit te onderzoeken, maar FEBEV heeft het op zich genomen om samen met de onderzoeksgroep Dier & Welzijn en een opleidingsinstantie daar een pakket voor uit te werken. Als het een noodzakelijk onderdeel wordt van de nascholing Vakbekwaamheid, zal dat de transporteurs aanmoedigen dat te volgen.

FEBEV engageert zich ook om in dialoog te treden met de landbouworganisaties om hen te wijzen op de medeverantwoordelijkheid. Het interprofessioneel akkoord lost dat engagement al in.

1.3. Externe doorlichting door de Werkgroep Dier & Welzijn

Kader

Michael Gore spreekt de kop in De Standaard van 6 juni 2018 tegen: het is niet zo dat de slachthuizen tekortschieten, maar eerder dat ze te veel schieten. Hiermee verwijst hij naar de bevinding in het rapport dat in heel wat gevallen uit voorzorg een tweede schot wordt toegediend. Dit werd in de media opgepikt als ware het dat slachthuizen onverdoofd zouden slachten. De audits waren aangekondigd omdat de onderzoekers vóór de levering van de dieren aanwezig moesten zijn. Iemand moest hen immers binnenlaten. Daarenboven was het voor onderzoekers essentieel het slachten van alle diersoorten te zien. Ze moesten dus meerdere dagen per slachthuis uittrekken. Ook is het zo dat er niet alle dagen geslacht wordt en die dagen zijn evenmin vast. Dat maakt dat het bezoek enige coördinatie en aankondiging vergde. Hij ontkracht de bewering dat aangekondigde bezoeken het de slachthuizen mogelijk maken de schijn hoog te houden. Dat mag dan wel zo zijn voor bezoeken van een kwartier, maar hier waren twee onderzoekers een hele dag op de slachtvloer aanwezig waardoor het personeel sowieso in zijn gewone patronen vervalt. FEBEV informeerde en moedigde haar leden aan deel te nemen aan de audit, maar werkte ook samen met de dienst Dierenwelzijn om de audits open te stellen voor niet-leden en andere sectoren. Doel was een gelijke behandeling, maar ook het belang van dergelijke controles te benadrukken.

De onderzoekers trokken een dag per diersoort en per inrichting uit en verzamelden materiaal voor latere analyse. In sommige kleinere inrichtingen was het bezoek korter. Het waren de onderzoekers die daarover beslisten, in functie van de grootte van de inrichting, maar ook van het aantal diersoorten dat er geslacht werd. Daar zij aanwezig waren voor de levering van de dieren, konden ze het hele slachttraject controleren van levering tot verbloeding. De onderzoekers bekeken de interactie van mens en dier, maar ook de toestand van de dieren, de reactie van werknemers op sommige situaties, alsook de infrastructuur en de omgevingsparameters en of de documentaire vereisten nageleefd waren. Ze gebruikten het Welfare Quality Protocol als leidraad, maar modelleerden het voor de Belgische markt en de verschillende diersoorten. De audits liepen van 19

september 2017 tot 28 februari 2018. Dat heeft langer geduurd dan eind december omdat er meer bedrijven geanalyseerd werden dan gepland en omdat er naargelang het aantal diersoorten dagen bijkwamen. Voor FEBEV was die looptijd ondergeschikt aan een omvattend beeld van de sector. De individuele bedrijven dienden namelijk met hun eigen verslag aan de slag te kunnen. 31 Vlaamse en één Waals bedrijf werden geanalyseerd. Het Waalse op eigen vraag, maar er komt sowieso nog een doorlichting van de Waalse slachthuizen.

Bevindingen

Grote structurele problemen zijn er niet gevonden, maar er zijn weliswaar verbeterpunten, wat niet betekent dat de onderzoekers de huidige situatie als slecht beoordeelden. De meeste aandachtspunten zijn gestoeld op het bewustzijn over de juiste manier om met dierenwelzijn om te gaan. Opleiding en regelmatige bijscholing zijn dus van belang. Zo weet het personeel hoe zich te gedragen en wat te doen, ook in probleemsituaties.

- Drijven en lossen

Voor het drijven en lossen wordt het belang van regelmatige herhalingslessen benadrukt, maar worden ook kleine infrastructurale aanpassingen gevraagd. Om probleemsituaties aan te kunnen, moet het personeel dat lost en drijft, een gedegen kennis hebben van (nood)bedwelming. Omdat die niet dagelijks nodig is, is het zaak de kennis op peil te houden met geregelde opleidingen.

- Wachtruimte

Eens gelost, komen de dieren in een wachtruimte terecht. Afhankelijk van diersoort en van lastenboek kan het verblijf daar heel kort tot een aantal uren duren. In een slachthuis is er sowieso lawaai, maar het is mogelijk dat te beperken in de wachtruimte. Elke AWO moet in staat zijn een analyse van de lawaaibron te maken en te zoeken naar oplossingen om het zoveel mogelijk te beperken. Op zich is dit niet onmiddellijk kostenintensief en relatief eenvoudig op te lossen. Hetzelfde geldt voor afleidingsmateriaal dat dieren kan afhouden van agressief gedrag als staartbijten of agressief gedrag in de stallen.

- Drijfgang naar de bedwelming

Wat de onderzoekers suggereren over de omstandigheden in de drijfgang naar de bedwelgingsinstallatie is pertinent. Hij geeft aan dat de bedrijven die een rapport kregen, daar al aan werken. Hoewel het gebruik van elektrische prikkelaars zeker tot een minimum moet worden beperkt, kan het niet helemaal vermeden worden. *Luc Van Esbroeck* stelt dat de prikker verbieden om ongelukken vragen is. Dieren, in dit geval runderen, staan in de drijfgang in groepjes van twee of drie dieren tussen vallen. Als een dier naar achter deinst, kan het het andere dier verpletteren. Een zwaar dier kan daar enkel van weerhouden worden met de prikkelaar. Het is de bedoeling het dier voor de val te brengen zodat het niet meer naar achter kan. De prikkelaar systematisch gebruiken is niet nodig, het is enkel te rechtvaardigen in specifieke omstandigheden en zeker bij bepaalde veerassen. Op vraag van *Gweny De Vroe* antwoordt *Luc Van Esbroeck* dat een stijve borstel op die momenten niet afdoende is. Dat betekent niet dat de sector een vrijgeleide vraagt voor de prikker, aldus *Michael Gore*. Regulier gebruik mag niet, maar er zijn wel omstandigheden waarin hij onontbeerlijk is.

- Fixatie

De onderzoekers formuleren geen opmerkingen over de fixatie, behalve dat elk systeem voor- en nadelen heeft.

- Bedwelming

Volgens het onderzoek is het wel zo dat een effectieve bedwelming niet in ieder slachthuis in alle gevallen gegarandeerd is en bijgevolg beter kan. Dat zeven op elf slachthuizen onverdoofd slachten, zoals in de pers te lezen valt, staat in ieder geval niet in het rapport; wel dat er in zeven van de elf slachthuizen een tweede schot werd toegepast. In twee van die gevallen was de positionering op de kop niet correct. Volgens de onderzoekers was het tweede schot in de vijf andere slachthuizen niet nodig, behalve voor zeer zware stieren. De sector is bereid te onderzoeken of er geen betere alternatieven zijn voor bepaalde bedwelmingstechnieken. De sleutel is echter dat het personeel adequaat is opgeleid om, indien er zich een afwijking voordoet tijdens de bedwelming, hiermee gepast om te gaan om het lijden tot een minimum te beperken.

- Controle op de effectiviteit van de bedwelming

Een ander element waarover er wel wat controverse is, is de controle op de effectiviteit van de bedwelming. Een betere documentatie en controle ervan dienen volgens de onderzoekers meer in het bedrijfsmanagement te worden ingebed. De onderzoekers stelden relatief weinig problemen vast bij het optakelen van de dieren.

- Verbloeden

Het verbloeden van dieren verloopt correct.

- AWO

Het aantal AWO's per slachthuis is toegenomen, wat een goede zaak is. Het is echter belangrijk dat de AWO in alle vrijheid de mogelijkheden krijgt/bezit om – indien nodig – correcte en gepaste corrigerende dierenwelzijnsmaatregelen in het slachthuis te nemen. Een aantal elementen daarvan is geregeld in het convenant.

- Documentatie

De spreker geeft de onderzoeksgroep Dier & Welzijn gelijk dat elk slachthuis een autocontrolesysteem moet hebben en ervoor moet zorgen dat de wettelijke elementen voor dierenwelzijn geïmplementeerd worden. FEBEV is van plan daarvoor sjablonen of protocollen, gevalideerd door de dienst Dierenwelzijn ter beschikking van haar leden te stellen.

- Rituele slacht

De onderzoekers scharen zich achter de beslissing van de Vlaamse overheid om bedwelming te verplichten voor de rituele slacht en post-cutbedwelming als intermediaire maatregel te hanteren. In Europa zijn de regels niet overal zo streng, daarom denken sommige slachthuizen aan verhuizen, sommige hebben dat al gedaan. Die verschuiving levert geen verbetering voor dierenwelzijn op.

- Camera's

FEBEV heeft de installatie van camera's gestimuleerd, waarbij de beelden slechts een beperkte periode bijgehouden worden. Er komt echter heel wat meer bij kijken dat buiten de sfeer van dierenwelzijn ligt. Daarom is FEBEV het eens met de onderzoekers dat duidelijke richtlijnen en kaders noodzakelijk zijn zodat ook de privacywetgeving gerespecteerd wordt.

Aanbevelingen voor de slachthuizen

De onderzoekers deelden hun aanbevelingen in: voor de slachthuizen, de sector en het beleid. In grote lijnen dienen de slachthuizen meer inspanningen te leveren om storende omgevingsfactoren als lawaai te beperken, om afleidingsmateriaal voor de dieren te installeren en om de wachtruimte slechts gedurende een beperkte tijd te vernevelen. De onderzoekers pleiten voor regelmatige opleidingen van de transporteurs en het slachthuispersoneel. De onderzoekers geven aan dat voor kwalificatie en bijscholing de periode van een jaar te lang is om het kennisniveau op peil te houden en pleiten voor tussentijdse opleidingen. De federatie zal dat meenemen bij het sensibiliseren van de bedrijven. De onderzoekers vragen om niet enkel de corneareflex maar ook andere reflexen te beoordelen om de effectiviteit van de bedwelmingscontrole te controleren. *Luc Van Esbroeck* beaamt dat de controle van de corneareflex niet sluitend is. Een dier dat verdoofd wordt voor een operatie, heeft nog altijd een corneareflex, anders is het dood. De beste controle is nagaan of het dier volgende zaken allemaal vertoont: een loshangende tong, niet bewegen en geen oprichtingsreflex. Dat is onderzocht door de universiteit van Bristol.

Aanbevelingen voor de sector

De sector wordt gevraagd referentiemateriaal op te stellen voor de leden. Als de bijlage Dierenwelzijn van de sectorgids klaar is, zal FEBEV sjablonen opstellen om de uniformiteit in de slachthuizen te verzekeren. De huidige regelgeving legt geen continue aanwezigheid van de AWO tijdens de productie op. De onderzoekers vragen dat te verplichten. Heel wat slachthuizen hebben dat opgelost door de stalmeester op te leiden en aan te duiden als AWO. Sommige slachthuizen hebben een externe consultant als AWO. Daarvoor dient nog te worden onderzocht hoe zijn aanwezigheid beter te regelen. Het is eveneens van belang na te gaan of en hoe de onafhankelijkheid van de AWO te versterken. Ook daar is een passage van het convenant aan gewijd. Wat het cameratoezicht betreft, moet gezorgd worden voor een kader opdat het beeldmateriaal op de juiste manier behandeld wordt en de gebruiksmogelijkheden ervan vastliggen. Om discussies te vermijden, maken slachthuisuitbaters best goede afspraken over tot waar de transporteurs de dieren drijven om de wederzijdse verantwoordelijkheden helder te stellen.

Aanbevelingen voor het beleid

Aan het beleid bevelen de onderzoekers de aanstelling van een kenniscentrum aan om de ontwikkelingen te volgen en door te spelen aan de bedrijven. De sector is daar voorstander van. De automatisatie van de registratie van dierenwelzijnsparementen moet verder onderzocht worden. Vandaag wordt er al een en ander geregistreerd, maar een automatisatietraject voor registratie van dierenwelzijn is er nog niet. Voorts stellen de onderzoekers voor de aanstelling van een AWO in tijd te beperken en eventueel te koppelen aan een opleiding. Dat wil de sector ook bereiken middels het convenant. Voor ritueel slachten zeggen de onderzoekers wat de spreker al zei. Verplichte ondersteuning voor ethologische inzichten bij nieuwe inrichtingen en renovaties van slachthuizen is een waardevolle aanbeveling, maar de expertise moet daarvoor dan wel gebundeld en ter beschikking gesteld worden. Dat zou een taak kunnen zijn van het kenniscentrum. Zoals hij al zei heeft elke bedwelmingsstechniek voor- en nadelen. Onderzoekers stellen voorts vast dat er in het oosten van het land weinig slachthuizen zijn en suggereren daar een slachthuis te bouwen of een mobiel slachthuis te organiseren. De spreker kan niet over de relevantie van die opmerking oordelen.

1.4. Controles dienst Dierenwelzijn 2017

De spreker stapt over naar de controles van de dienst Dierenwelzijn en wenst hiermee de berichten in de media over het grote aantal informatieformulieren te nuanceren. Het informatieformulier wordt altijd in het slachthuis opgesteld, dus door de BMO. Het aantal formulieren duidt echter niet noodzakelijk op een probleem in een slachthuis zelf. Door de inhoud van de formulieren nader te bestuderen, wordt duidelijk dat heel wat incidenten te wijten zijn aan de veehouder of de transporteur en slechts in heel beperkte mate aan de slachthuizen. Het aantal pv's dat over de slachthuizen gaat, blijkt toch wel beperkt. Eens dieren op transport gezet worden, is het slachthuis de enig mogelijke bestemming. En eens het dier in het slachthuis is, ook al mankt het of vertoont het andere gebreken, moet het gedood worden. Dit is bovendien wettelijk geregeld. Elke schakel in de keten is verantwoordelijk voor zijn aandeel. Dat is de reden waarom FEBEV dergelijk belang hecht aan het interprofessionele akkoord voor transparantie over de keten.

1.5. Ervaringen vanuit het werkveld

Het werkveld ervaart een verbetering in samenwerking met de dienst Dierenwelzijn. Ten gevolge van het convenant is er sinds september structureel overleg, wat het dierenwelzijn in elke schakel van de keten ten goede komt. Toch zijn er nog knelpunten. Zo laten rapporten soms heel lang op zich wachten. Bij controles door het FAVV wordt het rapport onmiddellijk na voltooiing ondertekend door de controleur en de bedrijfsleider, waardoor die weet heeft van de tekortkomingen die vastgesteld zijn. Ook voor dierenwelzijn vraagt de sector met aandrang dat de controleur meteen een rapport aflevert waar het bedrijf mee aan de slag kan.

Sommige bedrijven melden dat sommige controleurs zelfs geen gebruik maken van de checklist. Los daarvan heeft de sector geen weet van een interpretatie- en wegingsdocument dat duidelijk maakt hoe de checklist te interpreteren, terwijl de lijst voor divergente lezing vatbaar is. Voorts is er geen beroepscommissie waar de veehouder of het slachthuis zijn zaak kan bepleiten als een uitspraak van de bevoegde diensten wordt betwist.

Het is uiteraard aan de overheidsdienst zelf om de functie-inhoud en de kwalificaties van de inspecteurs te bepalen. Voor de federatie is het echter van groot belang dat iedereen dezelfde taal spreekt en over dezelfde competenties beschikt. De inspecteurs Dierenwelzijn hebben vooralsnog geen AWO-kwalificatie, iets wat de sector als een *conditio sine qua non* ziet. FEBEV pleit ervoor twee, idealiter drie, inspecteurs specifiek op te leiden voor slachthuiscontroles, die inhoudelijk helemaal anders zijn dan controles van asielen of particulieren. FEBEV heeft nog geen nieuws over de studie over een dierenwelzijnsinspectie, maar vraagt om het warm water niet opnieuw uit te vinden. Het volstaat misschien om BMO's bijkomend op te leiden en hen te stimuleren om naast voedselveiligheid dierenwelzijn hoog op hun prioriteitenlijst te plaatsen. FEBEV vraagt tot slot een plaats te krijgen in de Raad voor Dierenwelzijn, wetende dat het dossier in het kader van de rituele slacht wel degelijk door de Raad voor Dierenwelzijn werd behandeld. De federatie had hier wel degelijk zijn plaats om dit samen met de raad of in de raad te kunnen behandelen.

1.6. Conclusies

Samenvattend zegt de spreker dat de sector op de goede weg is, maar op elk niveau zijn er verbeterpunten mogelijk. Het komt erop aan die op een pragmatische manier aan te pakken. Na de dioxinecrisis kreeg de kwaliteitscontroleur meer en meer een directiefunctie toegewezen waardoor voedselveiligheid een centrale plaats kreeg. Net als de dioxinecrisis van 1999 voor voedselveiligheid,

blijkt 2017 een keerpunt voor dierenwelzijn. Hij staat niet te juichen voor de aanpak van de ngo's die de publieke opinie alarmeerden, maar ze vervulden echter wel een signaalfunctie waardoor de sector zich anders aan het organiseren is, met het convenant, de rechtstreekse rapporteringsbevoegdheid van AWO aan directie enzovoort. In de relatief korte tijdspanne van twaalf maanden heeft de sector al heel wat gerealiseerd. Hij geeft het voorbeeld van de inspanningen van de lastenboekbeheerders om alle elementen van het convenant dwingend en algemeen te maken door ze in lastenboeken in te schrijven. De structurele verankering en verdere implementatie van de verbeterpunten uit de doorlichting is aan de gang bij sector en bedrijven en moet ook bij de overheid plaatsvinden. De regionalisering van dierenwelzijn is recent. De bevoegdheid is overgedragen maar de structuren als beroepscommissie en rapporteringsmogelijkheden niet. Ook op dat vlak is er dus nog verbetering mogelijk. Dat vergt bijkomende samenwerking tussen de sector en de toezichthouders, dus voedselveiligheids- en dierenwelzijnsinspecteurs. FEBEV vraagt evenwel geen toename aan controles, wel effectievere en gerichtere controles alsook een betere afstemming ervan.

Vergelijkbaar aan de lokale kwaliteitsgroepen van de huisartsen, start de sector in het najaar met een peerreviewsysteem waardoor AWO's in andere dan hun eigen bedrijven langsgaan om de situatie te bekijken en tips te geven. Aan de hand daarvan zal FEBEV structurele acties ondernemen. Er wordt ook gewerkt aan jaarlijkse opleidingen in samenwerking met de inspectiedienst.

De sector kan jammer genoeg niet garanderen dat de maatregelen ervoor zullen zorgen dat er geen compromitterende beelden meer zijn, wel dat ze bijdragen aan het verhogen van het bewustzijn bij werknemers in de slachthuizen. Hopelijk straalt dat uit tot bij de consument. Dat vereist een niet-aflatende inspanning van iedereen in de keten. In ieder geval is het voor de spreker duidelijk dat het isoleren van beelden en het framen van informatie in de media doelen dienen die strijdig zijn met de productie van vlees. Dergelijke polarisatie is altijd mogelijk. Het is zaak de bedrijven te ondersteunen en ervoor te zorgen dat ze bij anomalieën op gepaste wijze reageren.

Kortom, de sector heeft een shift doorgemaakt in de visie op dierenwelzijn. Het convenant en de doorlichting zijn echter niet het sluitstuk maar wel het startpunt van een verdere visieontwikkeling, niet alleen bij de slachthuizen zelf, maar ook bij de andere schakels als de inspectie. Het auditrapport maakt duidelijk dat de sector inspanningen leverde om dierenwelzijn op een duurzame manier in te bedden in de organisatie, al is het doel lang niet bereikt. Meer coördinatie en samenwerking tussen de sector en de diensten is belangrijk. De controles dienen geïntegreerd maar niet opgevoerd te worden. Bijscholingen waar peerreviews deel van uitmaken, zijn essentieel. Slachthuizen doden nu eenmaal dieren om er vlees(waren) van te produceren. Het is hun plicht aan de maatschappij dat ze dit op de best mogelijke manier ten uitvoer brengen.

2. Tussenkomst van minister Ben Weyts

Minister *Ben Weyts* kwalificeert het rapport en de studie als nuttig en nodig. De verschillende niveaus hebben al inspanningen gedaan. De ingeslagen weg is goed, maar elkeen staat aan het begin ervan. De conclusies en aanbevelingen stemmen in grote lijnen overeen met de verwachtingen.

Het beleid heeft er dan ook niet op gewacht om een decretaal kader te scheppen om een en ander aan te pakken. Het parlement beschikt al over het ontwerp van decreet tot wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren in het kader van de zesde staatshervorming (*Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1555/1) en de minister hoopt op een snelle afwikkeling. De decretale basis is onder meer nodig voor de uitbreiding van het

cameratoezicht zodat de beelden kunnen worden gebruikt als bewijsmateriaal. De extra opleidingen alsook de AWO en een gericht controlesysteem maken er deel van uit. De minister heeft zelfs al ontwerpen van besluit klaar. Om de onafhankelijkheid van de AWO te garanderen, heeft hij bijvoorbeeld al een klokkenluiders-regeling uitgewerkt. Die persoon wordt immers betaald door het slachthuis en moet dus beschermd worden tegen disciplinaire sancties als hij malversaties meldt. Vergelijkbaar met de ambtenarenregeling voor klokkenluiders zal de AWO dan een beschermd statuut genieten van zodra hij overtredingen of incidenten meldt. Het ontwerp van besluit bevat ook bepalingen over de permanente vorming van AWO's. Ook voor ander personeel dat met levende dieren werkt, wordt in een specifieke opleiding en periodieke opfrustrainingen voorzien. De administratie heeft voorts een brief aan de slachthuizen gestuurd waarin hun gevraagd wordt meer steekproeven te nemen of de dieren effectief bedwelmde zijn. Het aantal hangt uiteraard af van het aantal slachtingen, maar het is in ieder geval een serieuze toename.

Transparantie tussen alle actoren door meer en duidelijkere informatie te verstrekken, is nodig. De dienst Dierenwelzijn heeft richtlijnen uitgewerkt, bijvoorbeeld om de geschiktheid van het transport te beoordelen. Die zijn nu al te consulteren op de website. Aan die website werd een onderdeel voor slachthuizen toegevoegd. Dat wordt stelselmatig geactualiseerd. De BMO, dierenarts belast met opdracht, voorheen DMO's, dierenarts met opdracht genoemd, kregen documenten om de slachthuizen te controleren op dierenwelzijn. Periodiek overleg tussen sector en administratie is opgestart.

De minister zoomt in op de controles in de slachthuizen zelf, het sluitstuk waarmee het systeem staat of valt. De BMO's zijn zelfstandige dierenartsen die opdrachten uitvoeren voor het FAVV. Per slachthuis houden een of meerdere BMO's toezicht, ante mortem, bijvoorbeeld van de beladingsdichtheid en het comfort tijdens het transport, de conformiteit van het vervoermiddel, het lossen, de gezondheidstoestand en het welzijn van de dieren, het onderbrengen in de stallen, het drijven, het verdoven en het kelen, alsook de post-mortemafhandeling. In een protocol met het FAVV is bepaald dat de drie gewesten hun tegen betaling extra opdrachten mogen geven, maar ze blijven rechtstreeks ressorteren onder het FAVV. Zij bezorgen checklists aan de dienst Dierenwelzijn. Als de BMO een belangrijke overtreding vaststelt, zal hij onmiddellijk een verslag bezorgen aan de inspectie Dierenwelzijn. Daarvoor is er een informatieformulier. De dienst Dierenwelzijn staat in voor de instructies en opleiding over dierenwelzijn. Zijn focus blijft echter volksgezondheid. Daarnaast voeren inspecteurs van het FAVV controles uit op diergezondheid en voedselveiligheid en melden overtredingen op het vlak van dierenwelzijn ook aan de Vlaamse dienst. Voorts controleert de inspectiedienst Dierenwelzijn elk slachthuis minstens één keer per jaar. Het aantal inspecteurs Dierenwelzijn is ondertussen quasi verdubbeld, maar de minister wil nog meer inspecteurs. De slachthuiscontroles worden uitgevoerd door gespecialiseerde inspecteurs die een opleiding genoten hebben die verder gaat dan die van de AWO en daarenboven permanent vorming volgen, recent nog door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit.

Een beroep tegen beslissingen van de dienst Dierenwelzijn is eigenlijk al mogelijk. Zo kan er tegen een pv altijd bezwaar worden aangetekend. Een boete kan, zo het bedrijf valabele tegenargumenten geeft, altijd ingetrokken worden, maar als er geen akkoord is, wordt het dossier overgemaakt aan het parket. Er lopen trouwens dergelijke procedures.

Omdat er nog wat mazen in het net zijn en het huidige systeem met het FAVV niet voldoet, heeft de minister een extern bureau de eerste analyse van de controles en een aanvullend controlesysteem laten onderzoeken. Dat resulteerde

in de aanbeveling een eigen Vlaams controlesysteem op te zetten, dat de autocontroles grotendeels in handen legt van de AWO en deels de controle door BMO's behoudt. Voor de praktische uitwerking van onder meer een nieuwe organisatiestructuur is er een nieuwe studieopdracht toegewezen, die volgend jaar klaar moet zijn. Op dat moment zal ook het FAVV starten met een hervorming van zijn controlesysteem, waarbij het aantal BMO's zal dalen en het takenpakket wordt aangepast. Vlaanderen heeft daar geen vat op, dus is het goed dat het op dat moment klaar staat voor een aanvullend Vlaams controlesysteem.

Aanbevelingen

De minister overloopt voorts de aanbevelingen van de onderzoekers aan de overheid. Hij ziet wel wat in een kenniscentrum daar de gebundelde wetenschappelijke expertise over dierenwelzijn beperkt is. Verspreid over wetenschappers en praktijkmensen is er wel heel wat kennis. Daarom acht de minister een platform voor informatie-uitwisseling nuttig om kennis te delen en up-to-date te houden, ook met inzichten uit het buitenland. Het zou eveneens een goede ondersteuning zijn voor de Vlaamse Raad voor Dierenwelzijn.

Voor de automatische registratie van dierenwelzijnsparameters, een andere aanbeveling, staat de technologie nog in de kinderschoenen. Voor het bepalen van de karkaskwaliteit van pluimvee is er wel al een dergelijk systeem. Die foto wil men gebruiken om de voetzolen te beoordelen en op basis daarvan een welzijnsscore toe te kennen. De dienst Dierenwelzijn houdt de evolutie van die technologie in de gaten. Voor de andere diersoorten is de technologie nog priller.

De permanente vorming van AWO is vervat in een ontwerp van besluit dat voor de Vlaamse Regering zal worden gebracht zodra het ontwerp van decreet goedgekeurd is.

Ritueel slachten is geregeld in het decreet van 18 juli 2017 houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, wat de toegelaten methodes voor het slachten van dieren betreft (*Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1213/2).

De verplichte ondersteuning met ethologische inzichten bij nieuwbouw en renovaties van slachthuizen wordt bemoeilijkt daar de inrichtingsvoorwaarden van slachthuizen geregeld zijn in een Europese verordening. Vlaanderen kan niet zomaar extra verplichtingen opleggen. Een kenniscentrum kan wel goede praktijken verzamelen en verspreiden in de sector.

Vlaanderen investeert al in heel wat onderzoek naar optimalisatie van bedwelmingstechnieken en stimuleert en ondersteunt wetenschappelijke instellingen die daarnaar onderzoek verrichten.

De minister wil de transportafstanden zo beperkt mogelijk houden en dus zo dicht mogelijk bij de boerderij slachten, maar in Vlaanderen zijn de afstanden sowieso klein. Het is geen overheidstaak kleine slachthuizen op te richten in het oosten van het land. Mobiele slachthuizen kunnen nog niet aan de vereisten van de Europese verordening, die geldt voor alle slachthuizen, voldoen.

3. Vragen en opmerkingen van de leden

3.1. Tussenkomsst van Hermes Sanctorum-Vandevoorde

Hermes Sanctorum-Vandevoorde heeft tijdens de uiteenzetting van Michael Gore enkele keren de wenkbrauwen gefronst. De doorlichting heeft lang geduurd. Het

klassieke excuus is dan de grondigheid, iets wat de spreker niet in twijfel trekt. Ook volgens het convenant moest de doorlichting afgelopen zijn eind 2017. Het stoort hem dat het een half jaar langer duurde dan afgesproken. Ten tweede ergert het hem dat het rapport pas gisterenavond om 22 uur aan de commissieleden bezorgd is.

Wat de overheid moet doen, staat in het ontwerp van decreet. Dat zal dan geanalyseerd worden tijdens de parlementaire bespreking. Wat de sector moet doen, is vastgelegd in het convenant, maar het is voor de spreker absoluut niet duidelijk wat daar nog verder mee zal gebeuren. Hij vraagt dan ook wat schriftelijke informatie over welke verbintenissen in actie omgezet zijn. Voorts betreurt hij dat de onderzoekers zelf niet aanwezig zijn. Michael Gore is een betrokken partij die af en toe uit zijn neutrale rol viel door de onderzoekers tegen te spreken. Die zeiden helemaal niet dat de elektrische prikkelaar soms noodzakelijk is, maar hadden het over slachthuizen waar die niet gebruikt wordt en gaven enkele alternatieven. Hermes Sanctorum-Vandevoorde had voorts de indruk dat Michael Gore de vaststellingen van de studie minimaliseerde. Daarin staat immers dat het in heel wat slachthuizen in alle fasen van het slachtproces op diverse punten regelmatig misloopt. Dat zijn meer dan enkele werkpunten.

Voorts vindt hij, maar dat is de zaak van de onderzoekers, de aanbevelingen niet altijd even concreet. Hij had verwacht dat alle Vlaamse slachthuizen zouden worden doorgelicht en elk slachthuis bindende richtlijnen zou krijgen, terwijl er nu uit een representatief staal algemene aanbevelingen gedistilleerd zijn. Daar de slachthuizen enkele dagen vooraf op de hoogte waren van de komst van de onderzoekers, hebben die enkel de ideale omstandigheden te zien gekregen. Dat er zelfs dan nog wel wat misloopt, baart de spreker zorgen. Voor hem moet er een vervolgdorlichting komen. Zal de minister de eerstkomende weken richtlijnen uitvaardigen voor de slachthuizen gebaseerd op deze doorlichting? Of wacht hij daarvoor nog op andere zaken zoals een eigen Vlaams controlesysteem?

3.2. Tussenkoms van Jelle Engelbosch

Voor *Jelle Engelbosch* bewijst de aanwezigheid op deze gedachtewisseling dat de sector zich niet wil verstoppen en de ernst van het probleem alsook het belang van de mentaliteitswijziging die nog verder moet gaan, erkent. Hij meende zelfs een erkenning te horen voor wie het probleem aan de kaak stelde. Hij heeft heel wat goede zaken gehoord, maar toch ook wel wat dat hem doet vermoeden dat er toch nog werk aan de winkel is. Hij zal geen appreciatie geven, maar enkel vragen stellen over het convenant en de doorlichting die de parlementsleden inderdaad pas laat mochten ontvangen.

Vooreerst vraagt hij wat al ondernomen is om de AWO's te versterken. Hoe ziet de sector de bescherming en de garantie van onafhankelijkheid van die personen tijdens hun hele carrière, dus niet alleen tijdens maar ook na procedures die op hun aangeven gestart zijn? Bij zijn talrijke bezoeken aan slachthuizen heeft hij gezien dat er meerdere BMO's post mortem controleren. De controle van de fases ante mortem gebeurt vaak maar door één BMO. Als die een incident opmerkt, moet hij een verslag schrijven, terwijl het werk ongecontroleerd voortgezet wordt. Denkt de sector dat dat anders moet en kan? Hij is trouwens verheugd over het Vlaamse controlesysteem dat de minister aankondigt. Omdat het niet de hoofdpodracht is, werkt het huidig systeem met BMO's voor de controle van dierenwelzijn niet optimaal.

Ook hij vindt het jammer dat de onderzoekers zelf niet aanwezig zijn. Hij had hun graag vragen gesteld over de verdovingsmethodes. Hij vraagt de voorzitter een hoorzitting met hen te plannen. Is het niet mogelijk om het gebruik van de

prikkelaar te vermijden door de dieren een voor een naar binnen te drijven? Zijn logistieke aanpassingen met dat doel mogelijk? Hij besluit dat het doorlichtingsrapport een startpunt is. Het komt er nu op aan de aanbevelingen in praktijk te brengen. Het is dan ook goed dat het ontwerp van decreet er is.

De keten is langer dan alleen de slachthuizen. Uit pv's blijkt dat het vaak de transporteurs zijn die in de fout gaan. De vaststellingen gebeuren echter in het slachthuis, waardoor ze ermee gelinkt worden. Weigeren slachthuizen bepaalde transporteurs?

3.3. Tussenkoms van Gwenny De Vroe

Gwenny De Vroe kwalificeert de schokkende beelden van slachthuizen als een wake-upcall. Uit de uiteenzetting leert ze dat er al stappen voorwaarts gezet zijn, wat niet wegneemt dat er nog een hele weg te gaan is.

Uit haar contacten met een slachthuis weet ze dat het soms maanden duurt eer een bedrijf de rapporten van de inspectie Dierenwelzijn krijgt. Ze dringt er bij de minister op aan daar verandering in te brengen zodat het bedrijf snel stappen kan ondernemen om het dierenwelzijn te verbeteren.

Wat de bedwelming betreft, vraagt ze of en hoe het bedrijfsmanagement controleert of de relevante tekenen dat een dier wel degelijk verdoofd is, wel geverifieerd worden.

Ook zij hecht groot belang aan diervriendelijke drijftechnieken en dringt erop aan te blijven zoeken naar alternatieven voor de prikkelaar.

Wat kan er gedaan worden om de bijtincidenten en andere vormen van agressie onder varkens in de wachtruimte te verminderen?

Camera's zijn belangrijk voor het toezicht op het dierenwelzijn. Ze is blij dat de beelden niet alleen voor bestraffing maar ook voor opleiding en bewustwording gebruikt worden. Ze informeert of de beelden onmiddellijk beschikbaar zijn voor analyse, wat haar logisch lijkt.

Voor de doorlichting was het misschien nodig de controles aan te kondigen, maar Open Vld wil ook onaangekondigde controles. Wat bedoelt Michael Gore precies met effectievere controles?

Ook zij pleit bij de minister voor een vervolgonderzoek.

3.4. Tussenkoms van Bart Caron

Ook *Bart Caron* betreurt het doorlichtingsrapport slechts laat te hebben ontvangen. Parlementsleden zijn niet zo geniaal dat ze de doorlichting in zo een korte periode kunnen doorgronden. Ook dat hij niet kon reageren in de media omdat hij het rapport niet had, is niet netjes. Hij wil eveneens de onderzoekers zelf horen, ook omdat het pluimvee in deze bespreking niet aan bod komt. Hij dringt aan op een duidelijk onderscheid tussen opdrachtgever, onderzoeksobject en onderzoeker. Michael Gore lijkt gedurende zijn hele uiteenzetting te balanceren tussen auto- en overheidscontrole. Dat spanningsveld moet verdwijnen. Niet dat de spreker tegen autocontrole is of per se alles in regels wil gieten. Zelfs de beste regels kunnen incidenten niet totaal vermijden. Toch dient nagedacht te worden over wat de overheid in ieder geval moet bepalen.

Voor zover hij na een eerste lezing kan beoordelen, is het rapport uitstekend. De reactie van de sector geeft hem hoop. Hij voelt immers bereidheid de zaken aan

te pakken en een groeiend bewustzijn dat dierenwelzijn past in het maatschappelijk concept dat vlees consumeren impliceert dat dieren op een diervriendelijke wijze geslacht worden. Daartoe dragen niet alleen bepaalde middenveldgroepen maar ook een groeiend burgerbewustzijn toe bij.

Hij informeert hoe de slachthuizen voor het onderzoek geselecteerd zijn: door wie en op basis van welke criteria. Klopt zijn aanvoelen dat de sector en de minister, die in deze zijn steun geniet, andere visies hebben op de rol van de AWO's? Die personen moeten goed opgeleid zijn en in alle vrijheid hun werk kunnen doen. Hoe wordt dat best geregeld en afgedwongen? Sommigen vinden dat ze in dienst moeten zijn van het slachthuis, anderen, waaronder de spreker, vinden een autonoom statuut wezenlijk. Hoe zien de minister en FEBEV dat? Elke controleur ontwikkelt sowieso een menselijke band met de eigenaar, directie of medewerkers van het bedrijf dat hij controleert. Dat kan de meldingsgraad van incidenten beïnvloeden.

Vertegenwoordigt FEBEV ook de transporteurs? Zo neen, dan moet het parlement hen ook horen. Uit de pv's valt te leren dat er bij sommigen nog ernstige problemen zijn. Het is voorts te gek dat de transporten van levende dieren uit verschillende uithoeken van het land elkaar kruisen op de Brusselse ring. Hij dringt aan op een initiatief om transport te optimaliseren en vraagt de minister dat probleem niet te minimaliseren.

Een kenniscentrum acht hij noodzakelijk om de binnen- en buitenlandse internationale wetenschappelijke informatie en goede praktijken te verzamelen, te verspreiden en te implementeren. Het zou ook de Raad voor Dierenwelzijn steunen.

Welke stappen kan FEBEV zetten om de optimale bedwelmingsmethodes ingang te doen vinden en het gebruik ervan te controleren? Dat is voor de spreker een topprioriteit.

Bij de minister pleit hij voor een betere samenwerking en het doeltreffend doorspelen van meldingen tussen de controlerende instanties, ook al begrijpt hij het streven naar een Vlaamse afwikkeling van wat de BMO's constateren. Het heeft geen zin Vlaamse en federale controlerende dierenartsen te hebben met 100 procent gescheiden taken terwijl ze dezelfde waarnemingen doen. Het rapport bevat een rist aanbevelingen. Het ontwerp van decreet zet vooral de federale regels om in Vlaamse. Hij suggereert de minister een actieplan met de stappen die de overheid moet zetten, met een timing waar mogelijk, en met stappen die verwacht worden van de sector.

3.5. Tussenkoms van Bart Dochy

Bart Dochy is onder de indruk van de gedetailleerde toelichting en de engagementen van de slachthuissector om het dierenwelzijn te verbeteren. Het convenant getuigt van de oprechte bekommernis en is een voorbeeld voor andere sectoren, wetende dat het slachten van dieren nooit een romantisch gebeuren zal zijn. Rechtszekerheid is wezenlijk, zowel voor dierenrechtenorganisaties als voor slachthuizen. De minister kan een belangrijke rol spelen in die goede afspraken. Een stappenplan voor uitvoering van het convenant en lessen trekken uit de doorlichting juicht hij toe, maar hij vraagt met aandrang om goed overleg tussen de partners.

3.6. Tussenkoms van Tinne Rombouts

Tinne Rombouts heeft de indruk dat haar collega's het convenant waar de studie een onderdeel van is, wat links laten liggen. Het convenant bevat actiepunten ter

bevordering van het dierenwelzijn, voor zowel de sector als overheid. Het overzicht en het rapport schuwen bepaalde gevoeligheden niet. Dat de sector open in gesprek gaat, apprecieert ze. Ze vraagt de andere parlementsleden respect op te brengen voor de nuances en de evenwichten bij de emotioneel gevoelige stap in een lange keten die het slachten is. Dat er al heel wat inspanningen gedaan zijn, acht ze duidelijk. De bijkomende verbetermogelijkheden zijn daarenboven benoemd. Het komt er nu op aan de risico's op dierenleed zoveel mogelijk uit te sluiten. Wat voor haar eveneens zonneklaar is, is dat er heel wat kennis is. Dat maakt dat andere landen willen leren uit de Vlaamse informatiegaring en -deling. Ze vraagt consideratie voor die voortrekkersrol.

De doorlichting bevat aanbevelingen. Het is nu zaak na te gaan hoe en door wie die uitgevoerd worden. Ook zij denkt dat een duidelijk actieplan waarin de activiteiten van de overheid en die van de sector opgesomd zijn, daarvoor een goed middel zou zijn. Ze voelt dat de sector nog heel wat vragen heeft bij de verbintenissen die de overheid in het convenant op zich nam.

Ze wil graag weten hoe lang het duurt eer de Vlaamse inspectie haar rapport aan het bedrijf bezorgt. Voor de sector is het cruciaal de checklist op een juiste manier te kunnen interpreteren. Hoe zal de minister zorgen voor een interpretatie- en wegingsdocument? Voor de spreker is het minder belangrijk dat inspecteurs hoger opgeleid zijn dan dat ze op dezelfde manier het dierenwelzijn beoordelen. Daarom vraagt ze of de opleidingsinhoud van iedereen die betrokken is bij het verzekeren en controleren van dierenwelzijn overeenstemt, zodat ze met elkaar kunnen communiceren en alles op dezelfde manier interpreteren. Ze begrijpt de vraag naar een beroepscommissie en vraagt de minister een procedurele beroepsmogelijkheid te overwegen. Zolang de BMO's de taak hebben het dierenwelzijn te controleren, moeten zij dat op een correcte manier doen. Dat vergt goede afspraken en een goede opleiding. Over de inspectiestructuur is vorig jaar een studie besteld. Nu zou er een nieuwe komen, maar ze vraagt het resultaat van de eerste te kennen.

4. Antwoorden

4.1. Antwoorden van minister Ben Weyts

Minister *Ben Weyts* zegt dat een Europese verordening het gebruik van de prikkelaar sterk beperkt: enkel bij volwassen varkens en runderen en als het dier vooruit kan gaan, niet langer dan één seconde en niet meer dan een keer. Zelfs de plaatsen op het lichaam waar hij mag gebruikt worden, zijn bepaald. Soms is het jammer genoeg echter nodig om krachtige dieren in bedwang te houden.

Zodra het decreet en de besluiten in voege zijn, is een vervolgstudie zeker nodig. Ook de AWO-functie is geregeld in een Europese verordening. Die stelt dat de AWO onder het gezag staat van en betaald wordt door de eigenaar van het slachthuis. Zijn statuut is minder belangrijk dan zijn onafhankelijkheid. Het ontwerp bevat verschillende bepalingen om die te verzekeren. Ook de rechtsbasis van een klokkenluidersysteem voor AWO's is bedoeld opdat hij niet door de werkgever kan gestraft worden voor meldingen.

Een van de inspecteurs die belast is met inspecties in slachthuizen was ziek waardoor de rapporten op zich hebben laten wachten, in één extreem geval zelfs zes maanden, maar ondertussen is de wachttijd tot een redelijke termijn teruggebracht.

De opleiding en permanente bijscholing maken van inspecteurs grotere specialisten dan de AWO's. Zij werken met een checklist. In het overleg tussen de dienst Dierenwelzijn en de sector kan de interpretatie daarvan ter sprake

komen. De inspecteurs hebben wel degelijk een handleiding van hoe om te gaan met de checklist. Die is openbaar.

De focus van de federale BMO ligt op de volksgezondheid en veterinaire aspecten en niet op dierenwelzijn. Dat is de reden waarom de minister een eigen Vlaams inspectieteam wil dat uiteraard zal samenwerken en gegevens en incidenten zal uitwisselen met de federale inspecteurs. In een eerste studie is nagegaan hoe zo een systeem er moet uitzien. Uiteraard kan het parlement de resultaten daarvan krijgen. In de volgende studie zal bekeken worden hoe een dergelijk systeem op poten te zetten. Het huidige inspectieteam heeft werk genoeg en kan dat daar niet bij nemen. De minister wil evenmin de controle van asielen of de behandeling van klachten van inbreuken tegen de dierenwelzijnswetgeving verminderen. Omdat hij het aantal ambtenaren al uitgebreid heeft, denkt hij nu aan het insourcen van mensen. Uiteraard zullen ze onder leiding staan van de administratie.

Het ontwerp en de besluiten vormen voor de minister het actieplan: het uitbreiden van cameratoezicht, beelden gebruiken als bewijsmateriaal, extra opleidingen, het statuut van de AWO, de rechtsbasis voor het nieuwe controlestelsel.

4.2. Antwoorden namens FEBEV

Michael Gore beaamt dat het jammer is dat de termijn van de audits niet gerespecteerd is, maar het is nu eenmaal zo. Uiteindelijk zijn er meer slachthuizen gecontroleerd dan door het convenant opgelegd. Het incident bij slachthuis Verbist heeft de onderzoekers ook beziggehouden. Het is meer dan een doorlichting van de sector als een geheel, elk bedrijf kreeg een individueel rapport waardoor het de vaststellingen zo snel mogelijk kon aanpakken. Een omvattend rapport vergt nu eenmaal meer tijd. Daaruit valt niet te concluderen dat er in die periode op het terrein niets gerealiseerd is. *Hermes Sanctorum-Vandevoorde* vraagt opnieuw waarom dan niet alle slachthuizen gecontroleerd werden. Elk onder hen verdient feedback.

Michael Gore legt uit dat elk slachthuis moest doorgelicht worden en elk van die bedrijven een bijdrage betaald heeft voor het individueel rapport, maar ook voor het omvattende rapport. FEBEV heeft er dus niet voor betaald aangezien het eindrapport door elke actor vanuit zijn bijdrage werd meegefinancierd. Dat het rapport zo laat aan de parlementsleden bezorgd is, is omdat FEBEV in eerste instantie wou overleggen met de minister. Dat is dinsdag gebeurd. Zijn email was klaar, maar om een of andere reden is die niet verstuurd. Ook hij betreurt dat de onderzoekers er niet zijn. Het is een goed idee hen alsnog te horen.

De sector heeft zoals gezegd geen problemen met een doorlichting door een onafhankelijke instelling als de Thomas More Hogeschool onder auspiciën van de bevoegde dienst, zijnde de inspectiedienst. Het overleg om het kader helder te krijgen, heeft plaatsgevonden op 24 augustus 2017. Nadien is de federatie niet meer tussenbeide gekomen. De slachthuizen zijn gecontacteerd door de onderzoekers. FEBEV heeft zich wel gebogen over de kostprijs en hoe die aanvaardbaar te maken voor kleinere ondernemingen. De onderzoekers hebben zelf contact gelegd met de slachthuizen. Zij hebben autonoom aanbevelingen geformuleerd en dus bepaald of die algemeen of concreet zijn.

Hij begrijpt dat sommigen opperen dat door de aankondiging van het bezoek enkel de ideale omstandigheden gezien zijn, maar hij blijft erbij dat de onderzoekers de reële omstandigheden konden observeren. Een hele dag veinzen is volgens hem onmogelijk.

Dat er een duidelijk onderscheid moet zijn tussen opdrachtgever, onderzoeker en overheid is terecht. Als een onderneming een bedrijfsrevisor onder de arm neemt, verwacht ze echter ook een onafhankelijk oordeel. Hij oordeelt dan ook dat de audit door de onderzoekers een getrouw beeld geeft van de werking van de onderneming.

De minister heeft geantwoord op de vragen over de elektrische prikkelaar. Tijdens de doorlichting is er een brief gezonden aan de slachthuizen om de limieten aan het gebruik van de prikkelaar duidelijk te maken.

Hij zal het parlement een schriftelijk overzicht bezorgen van de stand van zaken van de uitvoering van het convenant. Sinds het convenant zijn de opleidingsfrequenties erg toegenomen. In samenwerking met Alimento worden er bijkomende sessies voor kwalificatie ingericht. Omdat er al heel wat mensen opgeleid zijn, daalt echter het aantal deelnemers. De AWO is altijd werknemer, dat moet zo volgens de Europese verordening. De sector is bereid om een klokkenluidersregeling te aanvaarden om zijn onafhankelijkheid te garanderen. Hij zou graag inzage krijgen en geconsulteerd worden over het ontwerp van decreet en de uitvoeringsbesluiten.

Luc Van Esbroeck legt uit dat als de varkens gelost worden, vaak honderden tegelijk, een dierenarts BMO ante mortem toezicht houdt. Hij kan op zijn computer controleren of de boer wel varkens mag leveren, alsook het inlichtingenformulier invullen.

Hij wijst er de parlementsleden op dat transporteurs de dieren van de boer krijgen. Als dienstverlenend bedrijf heeft het niet de luxe vracht te weigeren. Een recidivist wordt schriftelijk aangemaand. Elk jaar tekenen transporteurs een convenant over diervriendelijk lossen en laden. *Michael Gore* herinnert aan het interprofessioneel akkoord over de transparantie dat een stap verder gaat dan de voorwaarden op slachthuisniveau. Dat akkoord zal sowieso de verantwoordelijkheid van elke schakel in de keten aanscherpen. België is 300 bij 200 kilometer. Langeafstandstransporten zijn er niet, maar toch kan er over optimaal transport gediscussieerd worden.

Luc Van Esbroeck herhaalt dat de corneareflex slechts een van de symptomen is die aantoont dat het dier daadwerkelijk bedwelmd is, en dan nog geen wetenschappelijk bewezen teken. Belangrijkere aanwijzingen zijn een loshangende tong, oren die niet meer bewegen, niet agoneren, dus geen geluid maken, en ook niet meer ademen. Als een werknemer een van de vier tekenen niet ziet, zal hij geneigd zijn een tweede schot toe te nemen. Dat is geen tweede verdoving, maar een supplement omdat de werknemer niet beter weet. Het is echter beter dan dat het dier niet verdoofd is.

Michael Gore zegt dat afleidingsmateriaal voor varkens moet zorgen voor verstrooiing zodat de dieren elkaar niet bijten. Het rapport stelt ook dat er meer agressie is omdat er meer niet-gecastreerde beren aan de slachthuizen geleverd worden.

De onderzoekers pleiten voorts terecht voor een helder kader voor het plaatsen van camera's en het gebruik van de beelden. Het klopt niet dat het materiaal niet onmiddellijk beschikbaar is voor de inspecteur.

De slachthuizen behoren tot de meest gecontroleerde in de voedingssector. De beste informatie komt uit de kruisbestuiving van de verschillende inspectiediensten. Hoe hoger en geïntegreerder de competenties, hoe meer informatie er uit één audit kan worden gehaald. Een vervolgaudit hoort zeker tot de mogelijkheden, maar het is zaak dat zowel de toezichthouders als de federatie eerst alles

wat er te leren valt uit deze audit, toepassen. Een spanningsveld tussen auto- en overheidscontrole ziet hij niet, wel of wat een bedrijf doet om aan een en ander te remediëren, tot voldoening strekt van de overheid. Dat afstemmen vergt overleg om het kader te bepalen, in te vullen en de verwachtingen op één lijn te brengen.

De bedrijven hebben al stappen ondernomen voor een betere bedwelming. Het rapport zal in de federatiecommissies besproken worden waar bekeken zal worden wat de mogelijkheden zijn, welke expertise dient te worden aangezocht om ofwel de huidige systemen te optimaliseren dan wel alternatieven te zoeken. Daarbij dient ook over de landsgrenzen gekeken te worden. Een kenniscentrum kan daar de drijver van zijn.

Wat de termijn van de inspectierapporten betreft, heeft hij begrip voor de uitleg van de minister, en kan hij niet oordelen of het om een structureel probleem gaat, maar in een aantal gevallen duurde het tot zes maanden vooraleer het rapport van de Vlaamse inspectie er was, of kwam er zelfs helemaal geen rapport. Hij was verrast te horen dat de minister een eigen Vlaamse dienst wil. De federatie is voorstander van dezelfde systemen in alle gewesten. Wat de minister zegt over de afbouw van het aantal dierenartsen in dienst van het federale agentschap is tegenstrijdig met andere berichten. Sinds eind februari stuurt het FAVV immers aan op extra dierenartsen. Er werd namelijk voor 2 miljoen euro structurele middelen voorzien bij het FAVV naar aanleiding van de zaak Veviba en dit voor bijkomende controles. FEBEV blijft voorstander van een koppeling tussen de inspectiediensten, waar praktisch haalbaar en nuttig.

4.3. Aanvullende vraag en antwoord

Bart Caron vraagt of de minister als zijn actieplan het ontwerp van decreet naar voren schuift dat federale wetgeving aanpast aan de Vlaamse bevoegdheden. Dat is juridisch zware kost. Hij dringt aan op een leesbaar document dat de verantwoordelijkheden van de overheid en van de sector duidelijk stelt. Minister *Ben Weyts* zal het ontwerp van decreet toelichten bij de bespreking. Enerzijds bevat het de omzetting van federale naar Vlaamse regelgeving na de staatshervorming, daarnaast biedt het een rechtsbasis voor het gebruik van camerabeelden, voor opleiding en voor de onafhankelijke status van de AWO. *Michael Gore* zegt dat artikel 3 van het convenant een passage bevat die in lijn ligt met wat *Bart Caron* vraagt: "De bevoegde dienst engageert zich om duidelijke informatie te verstrekken met betrekking tot de verdeling van bevoegdheden, verwachtingen ten aanzien van de operatoren en informatiestroom om de opvolging van de modaliteiten verbonden aan het toezicht in het kader van dierenwelzijn te verzekeren."

Tinne ROMBOUTS,
voorzitter

Bart CARON
Gwenny DE VROE,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

AWO	Animal Welfare Officer
BMO	dierenarts belast met opdracht
BVK	Beroepsvereniging voor de Belgische Kalfsvleessector
CEO	chief executive officer
DMO	dierenarts met opdracht
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
FEBEV	Federatie van het Belgisch Vlees
FENAVIAN	Federatie van de Vleeswarenproducenten
Fevia	Federatie van de Belgische voedingsindustrie
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
ngo	niet-gouvernementele organisatie
NVP	Nationaal Verbond van Pluimveeslachthuizen en Vleesuitsnijderijen
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
pv	proces-verbaal
Veviba	Verbist Viande Bastogne
VIP	Vereniging van Industriële Pluimveeslachthuizen van België